

Deltidsarbetslöshet och optimal a-kassa

SUSANNE EK
är doktorand i nationalekonomi vid Uppsala universitet.
susanne.ek@nek.uu.se

Många deltidsarbetande är ”deltidsarbetslösa” och vill arbeta mer än vad de har möjlighet till. Deltidsarbetslösa personer kan under vissa villkor få arbetslöshetsersättning. A-kassa till deltidsarbetslösa har troligen (åtminstone delvis) andra effekter än a-kassa till arbetslösa. Högre ersättning till deltidsarbetslösa kan leda till att heltidsarbetslösa söker mer aktivt efter arbete och blir mer benägna att ta ett deltidsjobb som en språngbräda till heltidsarbete. Vi utvecklar en sök- och matchningsmodell för att undersöka hur optimal a-kassa till såväl heltids- som deltidsarbetslösa bör utformas. Vi kalibrerar modellen till svenska arbetsmarknadsdata och studerar välfärdseffekterna av a-kassenivåer och tidsgränser.

Det finns betydligt mindre forskning om deltidsarbetslöshet än om heltidsarbetslöshet. Det finns dock flera viktiga frågor som gäller hur arbetslöshetsförsäkringen ska utformas för deltidsarbetslösa. Vi studerar optimal tidsprofil för a-kassan för såväl heltids- som deltidsarbetslösa. Ersättningens tidsprofil är ”trappstegsformad” med två trappsteg för såväl heltids- som deltidsarbetslösa. En ersättningsnivå gäller vid inträde i (deltids)arbetslöshet (trappsteg 1) och en annan nivå blir aktuell efter en viss tid som heltids- eller deltidsarbetslös (trappsteg 2). Den ekonomiska politiken har tillgång till sex olika instrument. Det finns två ersättningsnivåer för arbetslösa (två trappsteg) liksom två ersättningsnivåer för deltidsarbetslösa (två trappsteg). Det finns dessutom tidsgränser för hur länge man kan få den första ersättningsnivån (potentiellt olika långa tidsgränser för de båda grupperna). Efter ”utförsäkring” övergår individen till det andra trappsteget och denna ersättning är utan tidsgränser.

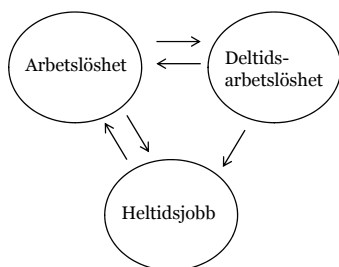
1. Den ekonomiska modellen

Vi definierar deltidsarbetslöshet som en person har ett arbete men (i) vill arbeta mer (ii) kan arbeta mer och (iii) jobbar mindre än en särskild nivå (mindre än heltid). I Sverige uppfyller ungefär 4 procent av arbetskraften denna definition, i OECD-området är genomsnittet 5 procent. I vår modell finns tre tillstånd: (heltids)arbetslöshet (u), deltidsarbetslöshet/deltidsarbete (p) och (heltids)arbete (e). Vi bortser från frivilligt deltidsarbete.¹ Heltidsarbetande väljer sin arbetstid optimalt och de deltidsarbetslösa vill arbeta mer än vad de har möjlighet till.

Denna artikel är en koncentrerad version av Ek och Holmlund (2011b). En tidigare version presenterades i Bilaga 10 till Långtidsutredningen 2011 (Ek och Holmlund 2011a).

¹ Vi har studerat en partiell modell med frivilligt och ofrivilligt deltidsarbete och vi finner att frivilligt deltidsarbete inte försvagar argumenten för a-kassa till deltidare.

Olika verksamheter möter över tiden varierande behov av arbetskraft. Restauranger är ett exempel. Deras behov av arbetskraft varierar både över dygnet och över veckan. Detsamma gäller affärer och många andra tjänstenärningar. Här uppkommer ett problem med att matcha företagets efterfrågan på arbetskraft med individens önskemål om timmar. Dessa tidsmässiga variationer ser olika ut i olika branscher. I vår modell finns två typer av företag (två sektorer) där företag i den ena sektorn erbjuder deltidsjobb och företag i den andra sektorn erbjuder heltidsjobb. Företagen har fritt tillträde till båda sektorerna och skapar vakanser så länge som det är lönsamt att anställa. Varje företag löper också en given risk att matchningen förstörs. Företaget får då en vakans och individen blir arbetslös. Eftersom de olika typerna av jobb finns i olika sektorer omvandlas aldrig ett deltidsjobb till ett heltidsjobb eller vice versa. Deltidaren kan alltså inte realisera sin önskade arbetstid hos den nuvarande arbetsgivaren utan måste aktivt söka efter heltidsjobb. Således söker både de heltids- och deltidsarbetslösa efter heltidsjobb medan bara heltidsarbetslösa söker efter deltidsjobb. De arbetslösa föredrar heltidsjobb men söker också efter deltidsjobb som en språngbräda till heltidsarbete. Sannolikheten att få ett jobberbjudande beror på en slumpmässig matchningsprocess som beror på antalet arbetssökande i relation till antalet vakanser.

Figur 1
Flöden mellan arbetslöshet, sysselsättning och deltidsarbetslöshet

Individerna har riskaversion och värdesätter därför arbetslöshetsförsäkring. Heltids- och deltidsarbetare får potentiellt olika timlön. En person med ett heltidsjobb konsumerar sin lön och den fritid som är kvar efter arbetsdagen. En deltidare får lön men också (potentiellt) a-kassa och den fritid som är kvar efter arbete och jobbsök. Arbetslösa konsumerar bara a-kassa och den fritid som är kvar efter jobbsökande. Individernas sökintensitet påverkar sannolikheten att få ett jobberbjudande; ju mer tid på sökaktiviteter desto högre sannolikhet. Jobbsökande minskar dock individens fritid. Både heltids- och deltidsarbetslösa väljer sin sökintensitet optimalt genom att väga nyttan av ökad sannolikhet mot onyttan av minskad fritid; i optimum motsvarar den förväntade vinsten av att öka sökintensiteten den ökade kostnaden av att göra det. Val av sökintensitet beror på a-kassan, lönerna, värdet av fritid samt arbetsmarknadsläget.

Vi antar att produktivitet och löner sätts exogent utanför modellen. Modellen bestämmer deltids- och heltidsarbetslöshet, antal heltidsjobb, sökintensitet för båda grupperna samt antal vakanser för respektive sek-

tor. Arbetslöshetsförsäkringen finansieras av en proportionell skatt på all inkomst, även a-kassa.

2. Arbetslöshetsförsäkringen

Högre a-kassa till arbetslösa påverkar inte de deltidsarbetslösas beteende. De arbetslösa söker dock mindre intensivt efter arbete då värdet av arbetslöshet relativt arbete ökar. Detta leder till minskat utflöde från arbetslöshet samtidigt som antalet arbetslösa ökar. Nettoeffekten på deltidsarbetslösheten är negativ; den går ner medan arbetslösheten går upp. Effekten på heltidsjobb är dock negativ.

Högre a-kassa till deltidsarbetslösa påverkar både heltids- och deltidsarbetslösas beteende. De heltidsarbetslösa söker mer intensivt efter arbete eftersom det nu är bättre att få ett deltidsjobb. Detta leder till ökat utflöde från arbetslöshet och arbetslösheten minskar. För deltidarna gäller det motsatta. De söker mindre intensivt efter heltidsjobb. Detta minskar utflödet från deltid samtidigt som vi har ett ökat inflöde från arbetslöshet och deltidsarbetslösheten ökar. Effekten på heltidsjobb är även här negativ.

I analysen fokuserar vi på ersättningskvoter. En ersättningskvot på 80 procent innebär att den arbetslöse får 80 procent av sin tidigare lön som a-kassa. För deltidare är ersättningskvoten lika med ersättningsbeloppet i förhållande till skillnaden i löneinkomst vid anställning på heltid respektive deltid. Den optimala arbetslöshetsförsäkringen definieras som det system som maximerar individernas förväntade nytta över livsryckeln. Valfärdsvinsten mäts som en konsumtionskatt: hur mycket skulle individerna vara villiga att betala av sin konsumtion i dag för att få byta till det nya systemet? Om valfärdsvinsten är 1 procent innebär det att jag skulle vara indifferent mellan att stanna kvar i dagens system och byta till det nya om jag betalade 1 procent skatt i det nya systemet. I referensfallet får både heltids- och deltidsarbetslösa en ersättningskvot på 30 procent. Modellen är kalibrerad utifrån svenska arbetsmarknadsdata.

3. Resultat och slutsatser

Vi studerar arbetslöshetsförsäkring med och utan tidsgränser. När vi studerar a-kassa utan tidsgränser studerar vi de optimala ersättningskvoterna för heltids- och deltidsarbetslösa och detta är ett första steg att karakterisera arbetslöshetsförsäkringen. Därefter tittar vi på det generella fallet med tidsbestämd a-kassa för såväl heltids- som deltidsarbetslösa. Arbetslöshetsförsäkringen involverar två ”trappsteg” (potentiellt olika höga för de båda grupperna) med olika nivåer. Vi modellerar ersättningsstid stokastiskt: det finns i varje tidsperiod en viss sannolikhet att utförsäkras (Fredriksson och Holmlund 2001). Resultaten presenteras i tabell 1.

I fallet med evig ersättning är ersättningskvoten till arbetslösa högre än till deltidare. Detta innebär dock inte att de heltidsarbetslösa har högre

Tabell 1
Optimal arbetslöshetsförsäkring

	Optimalt system, evig ersättning	Optimalt system, tidsgränser
Ersättningskvot för arbetslösa, trappsteg 1	40 %	60 %
Ersättningskvot för arbetslösa, trappsteg 2		35 %
Ersättningskvot för deltidarbetslösa, trappsteg 1	29 %	62 %
Ersättningskvot för deltidarbetslösa, trappsteg 2		31 %
Ersättnings varaktighet för arbetslösa (trappsteg 1)	Ingen tidsgräns	91 dagar
Ersättnings varaktighet för deltidarbetslösa (trappsteg 1)	Ingen tidsgräns	40 dagar
Total heltidsarbetslöshet	7,4 %	6,8 %
Total deltidarbetslöshet	2,2 %	2,8 %
Total heltidssysselsättning	90,4 %	90,4 %
Välfärdsvinst	0,65 %	0,92 %

Källa: Ek och Holmlund (2011b).

inkomst; deltidarna har både arbetsinkomst och a-kassa. Välfärdsvinsten är 0,65 procent. När vi introducerar tidsgränser får vi en välfärdsvinst på ytterligare 0,3 procentenheter. En anledning är att tidsgränser tillåter en potentiellt mer generös a-kassa samtidigt som incitamenten stärks. Trots att ersättningsnivåerna är relativt höga har de med heltidsjobb högst konsumtion, därefter deltidare i period 1 och sedan i period 2 och arbetslösa i period 1 tjänar endast mer än arbetslösa i period 2.

Vid inträde i heltids- eller deltidarbetslöshet är individen alltid kvalificerad för a-kassa. Efter en viss tid ändras ersättningskvoten och vi kan se detta som att individen blir "utförsäkrad" med ett försörjningsstöd. De utförsäkrade kan återkvalificera sig genom att ta ett jobb (deltid eller heltid för de arbetslösa, heltid för utförsäkrade deltidare). Detta skapar ett ytterligare incitament för jobsökande, den s k kvalificeringseffekten. Inte nog med att det är bättre att få ett jobb, om individen får ett jobb blir det också bättre att vara arbetslös i framtiden. Det är tydligt från tabell 1 att det är optimalt med högre ersättningskvoter i period 1 än i period 2 (avtagande tidsprofil) för båda grupperna. Det är också tydligt att det alltid är optimalt med ersättning till deltidare; detta fungerar som en subvention till arbete och ökar utflödet från arbetslöshet. Genom att sänka nivån relativt snabbt (efter 40 dagar) minskas risken för att deltid "biter sig fast" och stimulerar utflödet till heltidsjobb. Det optimala systemet med tidsgränser innebär lägre arbetslöshet och högre deltidarbetslöshet än det optimala systemet utan tidsgränser.

Ek, S och B Holmlund (2011a), "Deltidsarbetslöshet och arbetslöshetsförsäkring i Sverige", i *Välfärdstaten i arbete*, Bilaga 10, Långtidsutredningen 2011, SOU 2011:2, Fritzes, Stockholm.

Ek, S och B Holmlund (2011b), "Part-Time Unemployment and Optimal Unemploy-

ment Insurance", IZA Discussion Paper 5540, Bonn.

Fredriksson, P och B Holmlund (2001), "Optimal Unemployment Insurance in Search Equilibrium", *Journal of Labor Economics*, vol 19, s 370-399.

REFERENSER